

נאות דשא

לרבינו שמואל דב אשר בן רבינו מרדכי יוסף ליינער
עם רברבים עלי דשא

reubenboshnack@gmail.com

לערב יום הכפורים

כתיב רצו הזכו ונו' (ישעיה א:טז)¹ איתא בגמרא, (עי' תנחומא וישלח ב)² כי הוא נגד עשרת ימי תשובה, לכו נא ונוכחה (שם פסוק י"ח) ביוה"כ, אם יהיו חטאיכם כשנים כשאלו כתולע כצמר יהיו

¹ ישעיהו פרק א

(טז-יח) רצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע: למדו היטב דרשו משפט אשורו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה:
לכו נא ונוכחה יאמר יהוה אם יהיו חטאיכם כשנים כשאלו כתולע כצמר יהיו

² מדרש תנחומא (ורשא) פרשת וישלח

(ב) [לב, ד] וישלח יעקב מלאכים, זשה"כ וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד וגו' (יואל ב'), הכתוב מדבר במתן תורה כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל ירדו עמו רכב רבותים שנאמר (תהלים ס"ח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, רבי אבדימי אמר כ"ב אלף מרכבות מלאכים ירדו עמו לסיני ומה נתן תחלה קולו שנאמר ויהי קולות וברקים וגו', (שמות יט), משנתן את הקולות נתן את התורה והיו וה' נתן קולו לפני חילו, ד"א וה' נתן קולו אלו הרעמים שקולן הולך לפני חילו של הקב"ה, שכיון שהרעם יוצא הוא מרעים והבריות יודעים שהגשמים יורדו וכשהרעם יוצא הברק בא אחריו, דבר אחר ה' נתן קולו זה ראש השנה שבו תקיעת שופר, לפני חילו אלו ישראל שהן מזדעזעין וחרדין מקול השופר וחוזרין בתשובה כדי לזכות בדין ביום הכפורים, כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו זה יום הכפורים שבו ספרי חיים וספרי מתים נחתמים, ומנין אתה אומר שבהללו עשרת ימים שבין ר"ה ל"י"כ =ראש השנה ליום הכפורים= שבהן הכתוב מדבר, שכן ישעיה מזהיר את ישראל ואומר להן (ישעיה א') רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם וגו' למדו היטב דרשו משפט וגו' הרי תשובה, ואח"כ לכו נא ונוכחה זה יום העשור שהוא יום תוכחה שבו הקב"ה מלבין עונותיהם של ישראל שנאמר (שם /ישעיהו/ א') אם יהיו חטאיכם כשנים כשאלו ילבינו, כי רב מאד מחנהו אלו המלאכים שמלמדין זכות וחובה, כי עצום עושה דברו מי עצום מהם עושה דברו, אמר רבי הונא בשם רבי חייא אלו ישראל שהקדימו עשייה לשמיעה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כ"ד) בא ללמדך שגדולים הצדיקים יותר ממלאכי השרת, תדע לך שבשעה שאמר ישעיה כי איש טמא שפתיים אנכי ובתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב (ישעיה ו) א"ל הקב"ה ישעיה בעצמך אתה רשאי לומר איש טמא שפתיים אבל לישראל אתה אומר בתוך עם טמא שפתיים שהם הקדימו עשייה לשמיעה ומיחדין את שמי פעמים בכל יום ואת קורא אותן עם טמא שפתיים, מה כתיב שם ויעף אלי אחד מן השרפים ונטל רצפה מהו רצפה רוץ פה של מי שאומר לשון הרע על בני, במלקחים מהו מלמד שהיו שתי מלקחות הלך המלאך ליטול את הגחלת ונכזה נטל מלקחת אחת ליטול את הגחלת ונכזה חזר והביא מלקחת שניה ונתן מלקחת אחת לתוך מלקחת אחת ונטל את הגחלת ונתנה על פי ישעיה שנאמר ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך וסר עונך וחסאתך תכופר (שם /ישעיהו ו'/) על שאמר בתוך עם טמא שפתיים, נטל במלקחים גחלת שלא יכול השרף ליטול בידו אלא בשתי מלקחות נתן על פי ישעיה ולא נכזה הוא אומר כי רב מאד מחנהו ומי עצום מהן עושי דברו אלו הצדיקים וכן אתה מוצא במשה כשירדה אש במתאונים שנאמר (במדבר יא) ותבער בם אש ה' ותאכל, א"ר יצחק היה עומד משה רבינו ומשקיע ציפי צמר באותה האש והיא משתקעת בארץ שנאמר ותשקע האש ללמדך שגדולים הצדיקים יותר ממלאכי השרת, וכן יעקב נטל לשר הגדול ורפש שנאמר ויאבק איש עמו, וכשהוצרך נטל מחנות של מלאכים ושלחן בשליחותו אצל עשו שנאמר וישלח יעקב מלאכים לפניו.

חגנו, ואיתא על זה בזוה"ק (ח"א דף קי"ד ע"ב)³ דאתכסיא סיהרא⁴. לזאת תיכף אחר ראש השנה מתחילין לברר א"ע בכדי שנוכל לעמוד נוכח⁵ השי"ת ביוה"כ.

ומתחיל הברור **רחצו**, היינו שבראש כל ירא האדם לרחוץ את הלבושים שלו שכל יהיה על הלבוש והגוון שום פעולה רעה, רק כי כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ד'. **הזכו**- היינו שתזכך א"ע שיהיה תוכו כבדו, כי יכל להיות שאף שעל הלבוש והגוון הוא עושה טוב אך בעומק הלב עדיין אינו מזוכך והוא רק משפה לחוץ. ע"ז נאמר הזכו.⁶

הסירו רוע מעלליכם וגו', היינו שכל תכניס א"ע במקום מה שיוכל לצמוח עי"ז מה שהוא נגד רצון השי"ת, אף שלעת עתה עדיין אינו עושה בפועל נגד הרצון, כגון להסתכל במקום שאסור להסתכל, ושלא יתחבר למי שיוכל ללמוד מאתו רעה ח"ו וכדומה, וכמש"כ (דברים כג, י) ונשמרת מכל דבר רע.⁷ **חדלו הרע**, היינו שתראה שהוע הנמצא בך יכלה וימנע ממך, עד שלא יעלה בלבך שום [רצון] עוד לעשות רע ח"ו, כי זהו המבחן, שכל זמן שעוד יש חשק ותשוקה להרע זהו סימן שעוד איננו מבורר בזה, אף אם אין עושה בפועל ח"ו, כי מי שבירר את עצמו בהחסרון שיש לו בבירור הגמור אזי אין לו עוד שום חשק ותאוה לזה. וזהו חדלו הרע, כ' חדלה הוא מלשון פסיקא והסרה, כמש" (בראשית יח, יא) חדל להיות לשרה וגו', ותרגוס אונקלוס פסק. ע"כ הוא הברור בסור מרע.

ומעתה מתחיל הברור בעשה טוב. **למדנו היטב**, היינו שתראה אשר לומד הד"ת יהיה מבורר וטוב באמת, כי לאשר לפעמים יהיה אשר בשעה שהאדם לומד יבוא לו אשר מהיום והלאה בל ישוב עוד לבסלה ככל אשר ידע האדם נגיע לבבו, ולאחר זה נשכח מאתו כל אותה ההתעוררות וישוב לבסלה כבראשונה. זהו סימן כי גם לימודו וההתעוררות שבא לו מהלימוד לא היה בשלימות מעומק לבו, כי אם היה הלימוד בשלימות אזי בטח היה מביאו ג"כ לידי מעשה, כדאיתא במשנה (אבות פ"ד מ"ה) הלומד על מנת לעשות מספיקין בידו כו'. וזהו למדו היטב, היינו שלימודך יהא מעומק הלב, עד שכאשר תגיע לידי מעשה בל יהא שום שנוי ונטיה מההתעוררות שהיה לך בעת לימודך, כי היטב

³ זוהר כרך א (בראשית) פרשת וירא

שור פרה עגל עגלה כלהו ברזא עלאה אשתכחו ובגין כך בדא מתקנין ליה ודא הוא דכתיב ידיו לא שפכה את הדם הזה וגו' לא שפכה ולא גרימנא מיתתיה ובדא לא אשתכח מקטרגא עלייהו ובכלא יהיב קודשא בריך הוא עיטא לעלמא, תא חזי כגוונא דא ביום ר"ה יום הכפורים דדינא אשתכח בעלמא איהו קאים לקטרגא וישראל בעיין לאתערא בשופר ולא תערא קול דכליל באש"א ומי"א ורוח"א ואתעבידו חד ולא שמעא ההוא קול מגו שופר וההוא קול סלקא עד אתר דכרסייא דדינא יתבא ובטש בה וסלקא, כיון דמטא האי קול מתתא קול דיעקב אתתקן לעילא וקודשא בריך הוא [דף קיד עמוד ב] אתער רחמי דהא כגוונא דישראל מתערי לתתא קול חד כליל באש"א ורוח"א ומי"א דנפקי כחדא מגו שופר הכי נמי אתער לעילא שופר, וההוא קול דכליל באש"א ומי"א ורוח"א אתתקן ונפק דא מתתא ודא מעילא ואתתקן עלמא ורחמי אשתכחו וההוא מקטרגא אערבב דחשיב לשלטא בדינא ולקטרגא בעלמא וחמי דמתערי רחמי כדן אערבב ואתשש חיליה ולא יכיל למעבד מדי וקודשא בריך הוא דאין עלמא ברחמי דאי תימא דדינא אתעביד לאו הכי אלא אתחברו רחמי בדינא ועלמא אתדן ברחמי, תא חזי כתיב (תהלים פ"א) תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו דאתכסיא סיהרא, דהא כדן שלטא האי חיויא בישא ויכיל לנזקא עלמא וכד מתערי רחמי סלקא סיהרא ואתעברת מתמן ואיהו אתערבב ולא יכיל לשלטא ואתעבר דלא יתקרב תמן ועל דא ביום ר"ה בעי לערבבא ליה כמאן דאתער משנתיה ולא ידע כלום, ב"ה בעי לנייחא ולמעבד ליה נייחא דרוחא בשעיר דקרבין ליה וכדן אתהפך סניגוריא עלייהו דישראל אבל ביומא דר"ה אתערבב דלא ידע ולא יכיל למעבד כלום, חמי אתערותא דרחמי סלקין מתתא ורחמי מלעילא וסיהרא סלקא בנייהו, כדן אתערבב ולא ידע כלום ולא יכיל לשלטא וקודשא בריך הוא דן להו לישראל ברחמי וחייס עלייהו ואשתכח להו זמנא כל אינון י' יומין דבין ר"ה ליום הכפורים לקבלא כל אינון דתייבין קמיה ולכפרא לון מחובייהו וסליק לון ליומא דכפורי, ועל דא בכלא קודשא בריך הוא פקיד לון לישראל למעבד עובדא בגין דלא ישלוט עלייהו מאן דלא אצטרין ולא ישלוט עלייהו דינא ויהון כלהון זכאין בארעא [דף קטו עמוד א] כרחימו דאבא על בנין וכלא בעובדא ובמלין תליא והא אוקימנא מלין, וי' פקד את שרה כאשר אמר דכתיב למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן ותנין פקד את שרה פקידה לנוקבא זכירה לדכורא ובגין כך וי' פקד את שרה כאשר אמר דכתיב אשוב אשוב אליך כעת חיה וגו' מהכא משמע דאמר (ק"ב ב) ויאמר שוב אשוב אליך ויאמר סתם דאיהו הוה ולא שליחא אחרא

⁴ וזודוק היטיב שהזהר מצטט הלבנה, גם היא יש תהליך של בירור.

⁵ במאמר הזה רבינו מסביר, בפרט ובעומק איך הפסוק מפרט סדר עבודה איך העובד השם יכול לברר את עצמו בימים אלו,

לבא מ"מכוסה" לעומד נוכח לפני השם, כמו שכתוב "לפני השם תטהורו"

⁶ כלומר מתחיל מבחוץ ואחר כך פונה בפנים.

⁷ אחרי זה, רבינו פונה להעובד השם לא לכנס למקום שליכול לפול.

בגימטריא שם הוי' ב"ה, וכתוב (מלאכי ג, ו)⁸ אני די לא שנית. כן גם לך בל יהא שום שינוי כשתגיע לידי מעשה מכפי אשר הי' לברך בעת הלימוד.⁹

דרשו משפט, היינו כמש"כ (דברים טז, י ח) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וגו'. לך בכל שעריך, היינו בכל הכלי פעולה של הגוף, כמו עינים ואזנים וכדומה, וע"ז נאמר (שם יג, טו) ודרשת וחקרת ושאלת היטב, היינו שבכל פעם ופעם צריך האדם לחקור ולדרוש את השערים שלו כנ"ל אם המה מבוררים לרצון השי"ת. ואף באם ידמה האדם כי כבר הוא מבורר עכ"ז בל יסמוך ע"ז, וכמו דאיתא במשנה (שם פ"ב מ"ד) אל תאמין בעצמך כו'. **אשרו חמוץ**, היינו שתראה לאשר ולחזק לעשות נייח להחמוץ,¹⁰ הוא היצר טוב אשר הנהו כחמוץ ונגזל, כי היצר הרע נקרא מלך זקן וכסיל, והיצר טוב נקרא ילד מסכן.

שפטו יתום, פירש"י זיל שצועק על העוות ואין משגיחין עליו¹¹. כי מי שנכשל ח"ו כחטא ויודע בעצמו שהוא חטא גדול, ממילא על ידי זה מתחרט ויעורר את לבו לתשובה שלימה. וזה נקרא צועק, שלבו צועק ע"ז ומשגיח עליו לתקן את המעוות. אולם באם יארע לאדם ממשול כחטאים שאדם דש בעקביו, היינו שהגם שהוא רואה שעשה שלא כהוגן, וזהו צועק, אך עם כל זה אין משגיח עליו לראות לתקן את זאת, רק אינן פונה כלל לזה, באמרו כי דבר קל הוא וידמה בלבבו כי אין זה פשע, וזה נקרא יתום. ולזה הבירור הוא שפטו יתום, אשר יראה האדם לבל להחליק ואת בעצמו, רק כי לבו ירעם מזה עד שיעשה תשובה שלימה.

ריבו אלמנה, זה נאמר אחר הבירורים הנ"ל וידמה האדם כי אין עליו עוד שום טענה. וזהו אלמנה לשון אלם ותקיף ואלם ותקיפות, שלבו מזוכך ומבורר. לזה נאמר ריבו אלמנה, שעוד בל תסמוך ע"ז רק שעוד תשוב לברר א"ע האם תוכל גם לעמוד בענין נסיון, כי מי שהוא סגור ומוסגר ועוסק בתורה אין חידוש כ"כ אם לא יבוא חטא לידו, רק עיקר הבירור הוא שאף בהיותו פונה לעסקי עולם הזה וכיס תלוי בצוארו כו', יהיה ג"כ לבו חזק בעבודת השי"ת לבל יטה מדרך הישר והטוב בעיני ד'. וזהו ריבו אלמנה, והוא כענין דאיתא בגמרא (ברכות ה ע"א) לעולם ירגיז האדם יצר טוב על יצר הרע כו'. וזהו שכתב להלן (פסוק כג) יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם,¹² ופירש"י¹³ ז"ל כשרואין שיתום לא ישפטו אז גם ריב אלמנה לא יבוא אליהם, היינו כאשר אין האדם מבורר בשפטו יתום שמורה על בירור מהעונות שאדם דש בעקביו כנ"ל, אזי אין יכול להכניס את עצמו בזה הבירור של ריבו אלמנה כנ"ל. ואחר כל אלו הבירורים כתיב (פסוק יח) **לכו נא ונוכחה וגו'**, היינו שאז תוכל להעמיד עצמך בתפלה נוכח השי"ת פנים בפנים, וזהו יוהכ"פ ישראל. ואחר כל אלו ה אם יהיה חטאיכם כשנים כשלג ילבינו.

אך כי השי"ת נותן עצה לישראל שאף אחר כל הבירורים הנ"ל עוד ירעם ויסתער לבבו ויפרט חטאיו¹⁴, והמקטרג יש לו נייחא מזה בשמעו כי עוד נמצא בישראל חטאים,¹⁵ לאשר בעומק זהו עיקר הוי' שלוך ובזה קושרין את ראשו,

⁸ מלאכי ג:ו

כִּי אֲנִי יְדוּד לֹא שִׁנֵּיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי-יַעֲקֹב לֹא כְּלִיתֶם:

⁹ בתורת הנפש, רבינו מסביר איך התעוררות שבא, ואחר כך מסתלק, מורה שעדיין לא חדר היטב. ענין של על הגוון, כלומר על השטח, ובעומק, סוגיא גדולה בתורת איזביצא. ותמיד מכפסים איך לחדור את תורה לתוך הלב.

¹⁰ כלומר זה קל לאבד מה שרווחת

¹¹

¹² ישעיה (א:כג) שְׂרִיף סוֹרְרִים וְסִבְרֵי גִבְרִים כָּלֹּא אֶקֶב שְׁחַד וְרִדְף שְׁלֹמֹנִים יְתוֹם לֹא יִשְׁפְּטוּ וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא יִבֹּא אֲלֵיהֶם:

¹³ רש"י לישעיה א:כג **ורִיב אֶלְמָנָה לֹא יִבֹּא אֲלֵיהֶם**. האלמנה באה לצעוק והיתום יוצא וזו פוגעת בו ושאלתו מה הועלת בצעקתך לפני השופט והוא אומר כל היום הזה יגעתני לו במלאכה וסופו לא הועלתי וזו חוזרת לאחוריה ואומרת ומה זה שהוא איש לא הועיל אני לא כ"ש הוי יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבא אליהם כלל:

¹⁴ כלומר עם כבר תטהרנו מכל זה, למה עלינו להתודות כל כך ביום הכפורים?

¹⁵ עיין לעיל נאות דשא יה"כ ד"ה כי ביום. ועוד עיין בבית יעקב יה"כ, שבאמת עם זה יום דין, לא רוצים להודות שאשמים, כי אז לא מנצחים בדין. היא באמת "ירידה לצורך עליה".

לאשר כי הוא בא לקטרטג מאן הוא דלא חייש ליקרא דשמא דא, כדאיתא בזוה"ק (ח"ג דף רלא ע"א)¹⁶ על פסוק (איוב א, ו) להתיצב על ידי.¹⁷

ובזה נתברר כי הוא מלא שקר, לאשר כי כל ההוי' שלו וכל מגמתו הוא בשמעו חטאי ישראל בזה יש לו נייחא, נמצא כי איהו הוא דלא חייש ליקרא דמאריה, שאל"כ למה יש לו נייחא מזה. ואחרי אשר נתברר כי כל הוי' שלו הוא מזה, ממילא הוא הגורם כ"ז לישראל, ולזה בדין הוא אשר כל חטאי ישראל יחולו על ראשו וכמש"כ (מיכה ז ט). ותשליך במצולות ים כל חטאתם וגו'.¹⁸

וע"ז הביורור אינו מבין רק השי"ת לבדו, כי הוא יודע תעלומות לב. וזהו כמו שמצין בעשו הבא מכחו כידוע, שאם שעל הלבוש והגוון כיבד את הוריו אך בעומק לבו הוא מלא שקר. וזה נתברר באמרו יקרבו ימי אבל אבי¹⁹ וגו', וכמ"ש (יחזקאל לה) ²⁰ יען אמרך את שתי הגוים וגו' וירשנוה והי שם היה. וכדאיתא במדרש ע"ז (בראשית רבה פרשה סז, ח) ²¹ שנתחתן עם ישמעאל בכדי שיהרוג ישמעאל את יצחק אבי והוא יהיה גואל הדם ויהרוג את ישמעאל, ולזה נאמר וד' שם היה, לאשר כי אין מי שיהא מבין על מעמקי לבו רק השי"ת היודע תעלומות לב. וכן הוא גם ביוה"כ שמזה שמפרטין החטאים ויש לו למקטרטג נייחא מזה, ע"ז קושרין ראשו שנתברר שקרו כנ"ל, ועי"ז נסתום פיות משטינו ומקטרטגנו, וממילא נהפך הוא לסניגור כמו שהי' בבלעם הרשע.

¹⁶ זוהר כרך ג (במדבר) פרשת בלק

ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשיבותי אינון כתיב וידברו אליו, ואיהו כתיב ויאמר אליהם, לינו פה הלילה, בגין דליליא איהו שעתא דסטרא אחרא הוי לחרשיא בשעתא דמשתכחי ושלטי סטרי בשין ומתפשטן בעלמא, כאשר ידבר יי' אלי, שבוחי קא משבח גרמיה בשמא דיי', וישבו שרי מואב, ושרי מדין אתפרשו מנייהו ולא בעו למיתב תמן וסבי מואב אשתארו דכתיב וישבו שרי מואב בלחודייהו יאות עבדי מדין דאתפרשו מכל וכל מנייהו ואלמלא לא הוו מחאן בסופא דהוו בעיטא דבלעם לשלחא נשיהון לישראל בשטים למטעי לון וקרא אוכח חובא דלהון דכתיב (במדבר כה) כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם וגו' בתרין אליו חאבו והוה חובא דלהון סגי, מחו בזנבא לבתר, ובגין כך אליו אשתארו בהדיה ואליו אזלו בלחודייהו, ד"א וישבו שרי מואב עם בלעם כמה יאות הוה לון לבני מדין דאזלי אי רעותא דלהון הכי אבל ישיבה דיתיבו אינון דמואב גרמא לון טב בגין דאשתארו תמן ומאן דאזלו אינון דמדין גרמי לון ביש מ"ט אליו חשו ליקרא דמלה דקודשא בריך הוא ויתיבו ואליו לא חששו לה כלום ואזלו לארחייהו, בשעתא דאמר ההוא רשע והשיבותי אתכם דבר כאשר ידבר יי' מיד אדעזעזעו אינון דמואב למלה דא ויתיבו תמן, ואינון דמדין לא חששו לדא כלום ואזלו לון ואתענשו לבתר ועל דא וישבו שרי מואב עם בלעם, בההוא ליליא ההוא רשע לחיש לחישין ועביד בלטיין ואמשיך עליה רוחא מלעילא מיד ויבא אלהים אל בלעם אלהים סתם דרגא דיליה מסטרא אחרא דשמאלא:

¹⁷ איוב (א:ו) וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל-יְדֵי יְדֹן וַיָּבֹא גַם-הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם:

¹⁸

¹⁹ בראשית (כז מא) וַיִּשְׁטֹם עֶשָׂו אֶת-יַעֲקֹב עַל-הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרָכָו אָבִיו וַיֹּאמֶר עֶשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אָבְלִי אָבִי

וְאֶהְרֹגָה אֶת-יַעֲקֹב אָחִי:

²⁰ יחזקאל (לה י) יען אמרך את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה וירשנוה וידוך שם היה:

²¹

בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סז

ח [כז, מא] וישטום עשו, אמר ר"א בר יוסי סנטירו ונעשה לו שונא ונוקם ונוטר עד כדין קריין סנטרי' דרומי, ויאמר עשו בלבו, הרשעים ברשות לבן (תהלים יד) אמר נבל בלבו, ויאמר עשו בלבו, (מלכים א יב) ויאמר ירבעם בלבו, (אסתר ו) ויאמר המן בלבו, אבל הצדיקים לבן ברשותן (שמואל א א) וחנוה היא מדברת על לבה, ויאמר דוד אל לבו, (דניאל א) וישם דניאל אל לבו, דומין לבוראן (בראשית ח) ויאמר ה' אל לבו, יקרבו ימי אבל אבי, ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר בא לו עשו במתינה אמר מה אני מכריע את אבא אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרגוהו, רבי נחמיה אומר ב"ק =בת קול= אומרת הרבה סייחים מתו ונעשו עורותיהם ע"ג אמותיהן, רבנן אמרי אם הורגו אני יש שם ועבר יושבין עלי בדין ואומרים לי למה הרגת את אחיך אלא הריני הולך ומתחתן לישמעאל והוא בא ועורר עמו על הבכורה והורגו ואני עומד עליו כגואל הדם והורגו ויורש אני שתי משפחות, הה"ד (יחזקאל לה) יען אמרך את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תהיינה וירשנוה והי שם היה, מאן אמר דאמר כן אמר ר' יודן אמר הקב"ה והי שם היה, א"ר ברכיה כפר עשו ואמר לא אמרת הדא מילתא אמר לו הקב"ה לית את ידע דאנא הוא בודקיהון דלביבאי (ירמיה יז) אני ה' חוקר לב.

